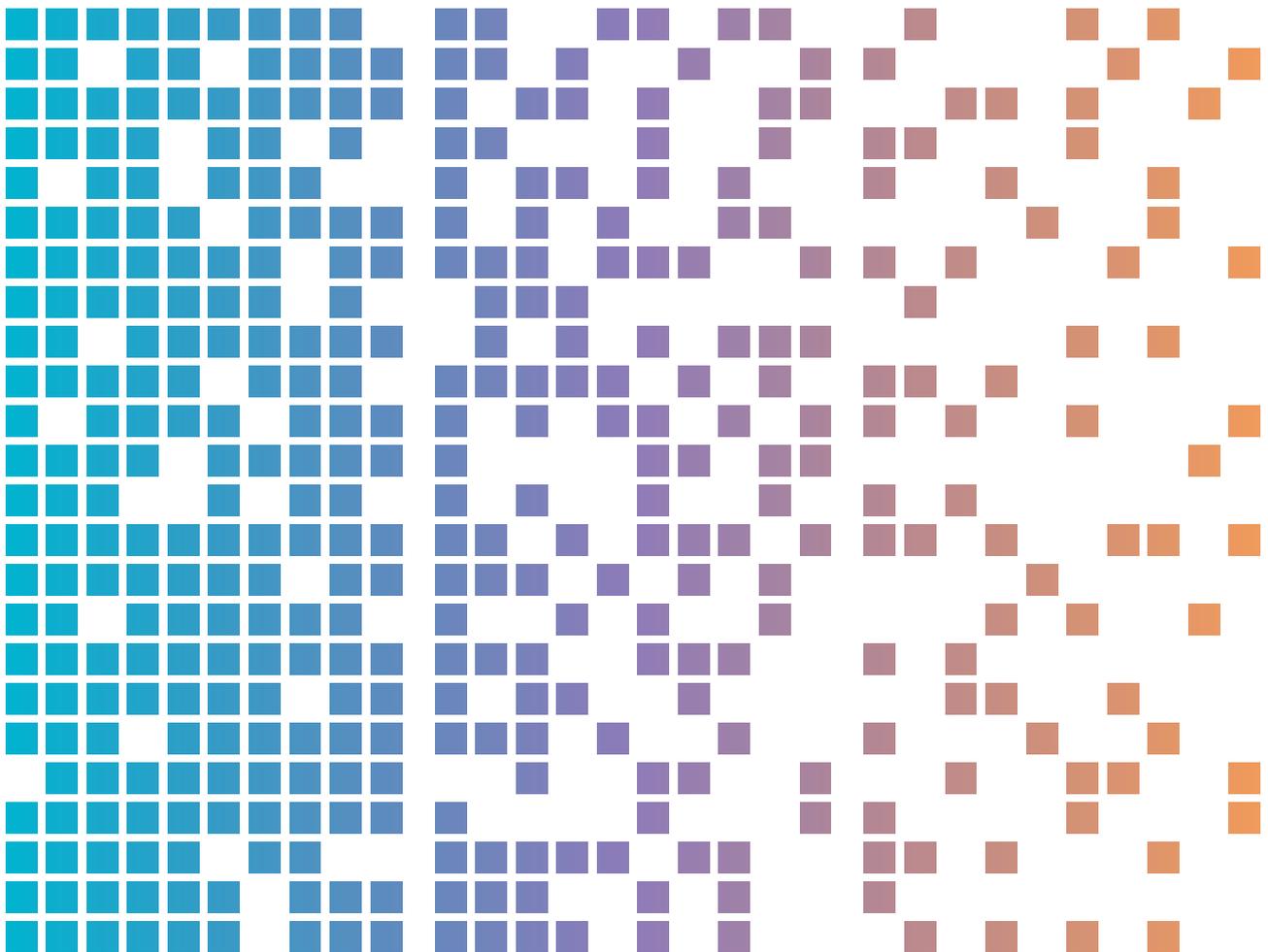

Ko e kaiha'a fakalongolongo: 'oku ngāue 'aki 'e he kakai faihia 'i he 'initanetí 'a e melouea kaiha'a fakamatalá ke maumau'i 'a e ngaahi netiueka kautahá

Tēpile hokohokó

Kakano	3
Ngaahi poini mahu'ingá	3
Puipuitu'a	4
'Ekitivitī ngāue fakamanamaná	5
'Ekosisitemi 'a e kaiha'a fakamatalá	5
Tu'unga 1: Ma'u mai 'o e meloueá	5
Tu'unga 2: Tufaki	5
Tu'unga 3: Hāvesi 'o e teitá	6
Tu'unga 4: Fakatahataha'i 'o e teitá mo e fakatupu pa'angá	7
Ngaahi nunu'a	8
Keisi ako	9
Ngaahi Fakasi'isi'i Uesiá	10
Tokoni	11

Fakamatala Puipuitu'á

'Oku kaiha'asi 'e he melouea kaiha'a fakamatalá 'a e ngaahi fakamatala faka'ilonga'i 'a e taha ngāue 'akí mo e fakamatala sisitemi 'a ia 'oku ngāue 'aki 'e he kakai faihia 'i he 'initaneti, ko e lahi tahá ke ma'u 'a e tupu fakapa'anga. Kuo 'ilo'i 'a e ngaahi kaiha'a fakamatalá 'i he ngaahi 'ohofi hia 'i he 'initaneti 'o e ngaahi kautaha lahi mo e ngaahi sekitoa fakamāmanilahi, 'o kau ai 'a 'Aositelēlia. 'Oku tuku atu 'e he tohi ko 'ení 'a e fakahinohino kau ki he malu 'i he 'initaneti ki he ni'ihī laukongá 'o kau ki he melouea kaiha'a fakamatalá, kau ki ai 'a e ngaahi ngāue fakamanamaná mo e fale'i ki he fakasi'isi'i uesiá ki he ngaahi kautahá mo 'enau kau ngāue.

Ngaahi poini mahu'ingá

- Ko e melouea kaiha'a fakamatalá, 'a ia 'oku toe 'iloa ko e ngaahi kaiha'a fakamatalá, ko ha fa'ahinga melouea 'ai a kuo fa'u ke ne tånaki fakamatala meí he me'angāue 'a ha taha mamahi. 'E lava 'o kau ki heni 'a e ngaahi user name mo e lea fakapulipulí, ngaahi fakaikiiki kulētiti kaatí, cryptocurrency wallets, ngaahi failē lōkolo, mo e teita polokalama 'initaneti kau ki ai 'a e ngaahi cookies, hisitōlia 'o e taha ngāue 'akí mo e ngaahi fakaikiiki 'o e foomu fakafonu 'iate ia peé.
- 'E ala kumi 'e he kakai faihia 'i he 'initaneti ke fakatau mai mo ngāue 'aki 'a e ngaahi fakamatala faka'ilonga'i kuo kaiha'asi 'a e taha ngāue 'akí 'a ia 'oku fekau'aki mo e ngaahi 'akauni fakakautahá ke ma'u 'a e fuofua a'u ki he ngaahi me'angāue 'a e pule ngāue 'a e taha mamahi, ko 'enau kau kalaieni mo e ngaahi sisitemi fakakautaha kehé. Ko e uesia 'e hoko 'amui ki he ngaahi kautaha ko 'ení 'e lava 'o kau ai 'a e lenisomuueá, puke fakamālohi ke fakafetongi pa'angá, maumau'i 'o e 'imeili pisinisi mo hono kaiha'asi 'o e koloa faka'atamaí.
- Kuo 'ilo'i 'e he Australian Cyber Security Centre 'a e Australian Signals Directorate (ASD's ACSC) 'a e ngaahi a'u 'ikai fakamafai'i ki he netiueka fakangāue 'a ia na'e tupu meí he a'u 'a e kau ngāue ki he ngaahi ma'u'anga tokoni fakangāue meí he ngaahi me'angāue tāutaha kuo maumau'i. 'I he ngaahi me'a lahi kuo hoko, na'e ma'u 'e he kakai faihia 'i he 'initaneti 'a e fuofua a'u ki he ngaahi netiueka kautahá 'aki hono ngāue 'aki 'a e ngaahi fakamatala faka'ilonga'i fakalao kuo kaiha'asi 'a e taha ngāue 'akí. 'Oku hā 'i he 'emau ngaahi fakatotoló 'oku angamaheni ke 'asi 'a e ngaahi maumau lahí hili 'a e ola lelei 'a e a'u 'a e kakai faihia 'i he 'initaneti ki he ngaahi 'akauni fakangatangata 'a e taha ngāue 'akí.
- 'Oku fie ma'u ke 'ilo'i 'e he ngaahi kautaha 'okú nau fakafaingofua 'a e a'u meí he mama'ó 'a e kau ngāue, kau aleapau ngāue, kau fakahoko ngāue pule'i, pe ha ngaahi sino kehe ki he 'enau netiueká, kau ai fakataha mo e naunau Bring Your Own Device (BYOD), 'o kau ki he ngaahi fakatu'utāmaki 'o e ngaahi kaiha'a fakamatalá mo malu'i kinautolu meí he fakamanamana ko 'ení. 'Oku ngāue 'aki 'e he kakai faihia 'i he 'initaneti 'a e ngaahi kaiha'a fakamatalá ki he ngaahi me'angāue 'a e kakai mamahi 'o ngāue 'aki ha fa'ahinga kehekehe 'o e ngaahi founhá, kau ki ai 'a e ngaahi 'imeili phishing, ngaahi taunilouti polokalama fa'ifa'itaki, ngaahi founhá hiki tatau ta'efakalao 'o e ngaahi polokalama, ngaahi founhá search engine optimisation (SEO), ngaahi tu'uaki kākā pe ngaahi fehokotaki'anga 'initaneti kākā 'a ia 'oku poui 'i he ngaahi peletifoomu mītia sōsialé. 'I he fakalukufuá, 'oku lahi ange 'a e faingamālie ke uesia 'a e ngaahi me'angāue 'a ia 'oku ngāue 'aki fakatou'osi ki he ngaahi taumu'a fakangāue mo fakatāutahá 'o fou 'i he ngaahi founhá ko 'ení koe'uhí ko e tō'onga 'a e taha ngāue 'akí mo e fakasi'isi'i 'o e ngaahi founhá malu'i.
- 'Oku tuku atu 'e he ngaahi kaiha'a fakamatalá ha mōtolo lelei ke fakatupu pa'anga 'a e kakai faihia 'i he 'initaneti 'i he 'ekitiviti faihia 'i he 'initaneti, tautefito ki he kakai faihia 'i he 'initaneti 'i he tu'unga hū-fo'ou mo kinautolu 'oku 'i ai 'enau fakangatangata 'i he taukei fakatekinikalé. 'E māketi atu 'e he kakai faihia 'i he 'initaneti 'e ni'ihī 'a e ngaahi koloa 'a e ngaahi kaiha'a fakamatalá 'i ha polokalama sīpinga Malware-as-a-Service (MaaS), 'a ia 'okú ne hilifaki ha totongi lesisita fakamāhina ki hono ngāue 'akí.

Puipuitu'á

'Oku hā mei hono ngāue 'aki 'e he kakai faihia 'i he 'initaneti 'a e ngaahi kaiha'a fakamatalá ha fakamanamana ki he malu mo e lelei 'o e ngaahi kautaha 'Aositelēliá. 'Oku lahi taha ke hā mei he ngaahi uesia 'a e kaiha'a fakamatalá ha 'ekitiviti' percursor ki he ngaahi me'a lalahi 'o kau ki he malu faka'ilekitulōniká, koe'uhi 'oku ngāue 'aki kinautolu 'e he kakai faihia 'i he 'initaneti ke tānaki 'a e ngaahi fakamatala faka'ilonga'i 'o e taha ngāue 'aki. 'Oku ngāue 'aki leva 'a e ngaahi fakamatala faka'ilonga'i ko 'eni 'a e taha ngāue 'aki, tautefito ki he ngaahi fakamatala faka'ilonga'i 'oku malava ai 'a e a'u ki he internet-facing remote services pe ngaahi 'akauni fakangatangata, koe'uhi ke lava 'a e fuofua a'u ki he ngaahi sisitemi kautahá mo e teitá.

Tokanga'i: 'Oku fakahoko 'e he kau polouka fuofua a'ú ha fatongia kuo fakamahino pau 'i loto 'i he 'ekosisitemi faihia 'i he 'initaneti 'aki 'enau fakatau mo fakamo'oni'i 'a e ngaahi fakamatala faka'ilonga'i kuo kaiha'asi 'a e taha ngāue 'aki. 'Okú nau fakatau tuki atu leva 'a e ngaahi fakamatala faka'ilonga'i 'a e taha ngāue 'aki 'oku lelei tahá, ma'á e ngaahi 'atakai fakakautaha 'oku lahi 'a e fekumi ki a'i, ki he kakai faihia 'i he 'initaneti 'a ia tenau ngāue 'aki 'a e ngaahi fakamatala faka'ilonga'i 'a e taha ngāue 'aki ke ngāue kovi 'aki 'a e netiueka kautaha 'a e kautahá.

'Oku mahu'inga lahi 'a e ngaahi fakamatala faka'ilonga'i fakalao kuo kaiha'asi 'a e taha ngāue 'aki ki he kakai faihia 'i he 'initaneti, koe'uhi 'oku fakavave'i ai 'a e fuofua a'u ki he ngaahi netiueka kautahá mo e ngaahi sisitemi fakakautahá. Ngāue 'aki 'a e ngaahi fakamatala faka'ilonga'i fakalao kuo kaiha'asi 'a e taha ngāue 'aki, 'e lava 'a e kakai faihia 'i he 'initaneti 'o kalofi 'a e ngaahi founa ngāue angamaheni lahi mo e ngaahi founa ngāue, kau ai 'a e:

- 'ilo'i mo fekumi ki ha tāketi
- lau 'o e netiueka 'a e tāketi koe'uhi ko e ngaahi matavaivai
- fa'u 'o e ngaahi halanga ki he fuofua a'ú, 'o hangē ko e:
 - naunau phishing
 - ngāue kovi 'aki 'a e ngaahi matavaivai 'o e polokalamá
 - tāketi 'o e remote services, kau ai 'a e RemoteDesktop Protocol (RDP) pe ngaahi sēvesi virtual privatenetwork (VPN)
 - ngaahi 'ohofi fakamālohi'i 'o e ngaahi fakamatala faka'ilonga'i 'a e taha ngāue 'aki(mate'i 'o e lea fakapulipuli).

'Oku fie ma'u 'a e tukutaha 'o e taimi ki he ngaahi founa ko 'eni mo ha tu'unga malava fakatekinikale 'a ia te ne fokotu'u atu ha fakangatangata ki he ni'ihī 'o e kakai faihia 'i he 'initaneti. Tautautefito, ki he kakai faihia 'i he 'initaneti 'a ia 'oku 'ikai kenau lava 'o hū koe'uhi ko e ngaahi malu'i 'o e netiueka kautahá ngaahi netiueka kautahá 'e lava kenau ma'u monū'ia fakahangatonu me'i he ngaahi uesia 'a e kaiha'a fakamatalá, koe'uhi 'e lava 'a e ngaahi uesia ko 'eni 'o tuku atu ha a'u 'oku vave mo faingofua 'i he fakamatala faka'ilonga'i 'o e taha ngāue 'aki ki he ngaahi netiueka kautaha 'oku fie ma'ú .

'I he ngaahi tūkunga ngāue me'i he mama'ó, 'oku ngāue 'aki 'e he kau ngāue 'e ni'ihī 'a e ngaahi me'angāue fakatāutahá ki he ngāue mo e sio takai fakatāutaha 'i he 'initaneti. 'I hono fakahoko iá, 'e lava ke fili 'a e kau ngāue ke tauhi 'enau ngaahi fakamatala faka'ilonga'i 'a e taha ngāue 'aki 'i he ngaahi tauhi'anga lea fakapulipuli mo e extensions 'o 'enau polokalama 'initaneti, pe tenau lava ke ngāue 'aki 'a e ngaahi naunau fakafonu 'iate ia pē 'a e polokalama 'initaneti. 'Oku tāketi 'e he ngaahi kaiha'a fakamatalá 'a e ngaahi tauhi'anga ko 'eni, fakataha mo e ngaahi cookies fakamo'oni'i mo e teita tāutaha kehe 'i loto 'i he polokalama 'initaneti.

'I hono fakahoa ki he ngaahi me'angāue fakakautahá, 'oku 'ikai ke 'i ai ma'upē ha ngaahi tu'utu'uni ngāue malu'i fakakautaha 'oku ngāue 'aki 'e he ngaahi me'angāue tāutahá, 'a ia 'okú ne fakatupu ha fakatu'utāmaki lahi ange ki he ngaahi kautahá. Fakatā 'aki 'eni, 'e lava ke kau 'a e kau ngāue 'i he ngaahi 'ekitiviti, hangē ko hono taunilouti 'o e polokalama kuo hiki tatau ta'efakalo mo e sio takai 'oku fu'u fakatu'utāmaki 'i he 'initaneti, 'o fakalahi ai honau fakae'a ki he ngaahi fakamanamana faka'ilekitulōniká mo e ngaahi uesia 'a e melouea.

'Oku fa'u 'i he taimi ni 'e he ngaahi kaiha'a fakamatalá, ni'ihī tufaki, kau polouka fuofua a'ú mo e ni'ihī fekau'aki mo e lenisomuueá ha konga mahu'inga 'o ha 'ekosisitemi faihia 'i he 'initaneti 'a ia 'oku fakavia 'e he tupu fakapa'angá. 'Oku tupu lelei ange 'a e 'ekosisitemi 'i he taimi 'oku ngāue tāfataha ai 'a e kakai faihia 'i he 'initaneti mo fakalalakala 'a e ngaahi ivi malava 'a ia 'okú ne tāketi 'a e ngaahi tu'unga pau 'o ha 'ohofi, pea fakatau atu leva 'a e ivi malava ko iá ko ha sēvesi ki he ngaahi kaungā faihia kehé.

‘Ekitivitī ngāue fakamanamaná

‘Oku muimui‘i mo siofi ‘e he ACSC ‘a e ASD ha tupu fakamānilahi ‘i he ‘ekitivitī ‘a e kaiha‘a fakamatalá, ‘a ia ‘okú ne tala ha tupu ‘i he fakamanamana ki he ngaahi netiueka ‘Aositelēliá. ‘Oku fakahā ‘i he ngaahi lipōti ‘a e ngāue‘angá ko e liuanga meloua manakoa tahá ‘a e ngaahi kaiha‘a fakamatalá ‘i he kotoa ‘o e ‘ekitivitī faihia ‘i he ‘initaneti‘i he kotoa ‘o e 2023. Ko e tupu ‘i he voliume ‘o e teita kaiha‘asi ke fakatau atu ‘i he ngaahi māketi uepisaiti ta‘efakalaó, mo e tupu ‘i he ‘ekitivitī ‘a e polouka fuofua a‘ú ‘i hono pule‘i ‘o e teita ko ‘eni, ‘okú ne tala ‘a e kaka ‘i he ‘alunga ko ‘eni, ‘a ia kuo fakautuutu ki he 2024.

‘Ekosisitemi ‘a e kaiha‘a fakamatalá

Tu‘unga 1: Ma‘u mai ‘a e melouea

‘Oku angamaheni ke tu‘uaki ‘a e ngaahi kaiha‘a fakamatalá, ‘i he ngaahi māketi ki he taha faihia ‘i he ‘initaneti, ko e MaaS pe Stealer-as-a-Service, pe ‘oku fakatau atu ko ha source code. ‘Oku ‘uhinga ‘a e MaaS ki ha mōtolo pisinisi ‘a ia ‘oku fakatau atu ai ‘e ha taha fa‘u melouea ‘a e totongi lēsisita ki he ‘enau polokalama kākā ki ha ni‘ihi ‘o fou ‘i ha peletifoomu ‘i he ‘initaneti, ‘o faitatau mo ha ngaahi tu‘uaki Software-as-a-Service ‘oku mo‘oni. Kuo holoki ‘e he mōtolo MaaS ‘a e fakangatangata ki he hū ‘a e kakai faihia ‘i he ‘initaneti, koe‘uhi ‘okú ne fakangofua ha ni‘ihi ‘oku ‘ikai ‘i ai ha ngaahi taukei fakatekinikale lahi kenau tufaki ‘a e melouea pea tānaki mai ‘a e fakamatala kuo kaiha‘asi ke ngāue ‘aki ‘i he ngaahi ‘ohofi faka‘ilekitulōniká.

Ko e ngaahi kaiha‘a fakamatala ‘a ia ‘oku tu‘uaki ko e MaaS ‘oku angamaheni ke tu‘uaki ‘aki ha totongi fakamāhina ma‘ama‘a, pea ‘okú ne faka‘atā ki he kakai faihia ‘i he ‘initaneti ki ha tesipooti kaiha‘a fakamatala. ‘Oku fakafaingofua ‘e he tesipooti hono fa‘u ‘o e melouea kaiha‘a fakamatalá, fokotu‘utu ‘o e teita kuo kaiha‘asi mo hono muimui‘i ‘o e lahi ‘o e ngaahi sisitemi kuo maumau‘i. ‘Oku tuku atu ‘e he kau ‘opoleita MaaS ‘a e ngaahi ‘aputeiti naunau, tokoni fakanaunau mo fakatekinikale ke kalofi hono fakatotolo ‘e he polokalama ‘enitīvailasi pea ke tohoaki‘i mai mo tauhi ‘a e kau lēsisitá. Ko e lahi ‘o e ngaahi kaiha‘a fakamatalá ‘okú nau lava ‘o tamate‘i pē kinautolu me‘i he me‘angāue ‘a e taha mamahi hili hono fakahoko ‘o e to‘o ‘ikai fakamafai‘i ‘o e teitá.

Tu‘unga 2: Tufaki

‘Oku ‘iloa ‘a e kakai faihia ‘i he ‘initaneti ‘a ia ‘okú nau tufaki ‘a e ngaahi kaiha‘a fakamatalá mo tānaki ‘a e fakamatala me‘i he ngaahi me‘angāue kuo maumau‘i ko e ‘Traffers’ (kau tufaki tulēfiki). ‘Oku fakahinohino ‘e he traffers ‘a e kakai mamahi ki he ngaahi fehokotaki‘anga ‘initaneti kākā, fakafaingofua hono fakamfaola ‘o e ngaahi kaiha‘a fakamatalá ko ha konga ‘o e ngaahi kemipeini lalahi. Ko e lahi taha ‘o e ngaahi kemipeini ‘oku ‘ikai filifili, ‘o fakafalala ‘i he ngaahi faingamālie maumau‘i. Neongo iá, ‘oku ‘i ai ha ngaahi kemipeini ‘e ni‘ihi kuo fakapatonu ia ki he ngaahi ngāue‘anga pau pea kau ki ai ‘a e spear-phishing ‘oku tāketi ki ha kakai mamahi pau. ‘Oku fakahoko ‘e he traffers ‘a e ngaahi kemipeini ‘oku tāketi‘i lahi ange ko ‘eni koe‘uhi ko hono fie ma‘u ‘e he kasitomaá; fakatātā kapau ‘oku feinga ‘a e ni‘ihi fakataú ia ke a‘u ki ha ngaahi kautaha pe sekitoa mahu‘inga maōlunga kuo fakamahino pau.

‘E ngāue ‘aki ‘e he traffers ‘a e ngaahi kaiha‘a fakamatalá ki he ngaahi me‘angāue ‘a e kakai mamahi ‘o ngāue ‘aki ha fa‘ahinga kehekehe ‘o e ngaahi founjá, kau ai ‘a e:

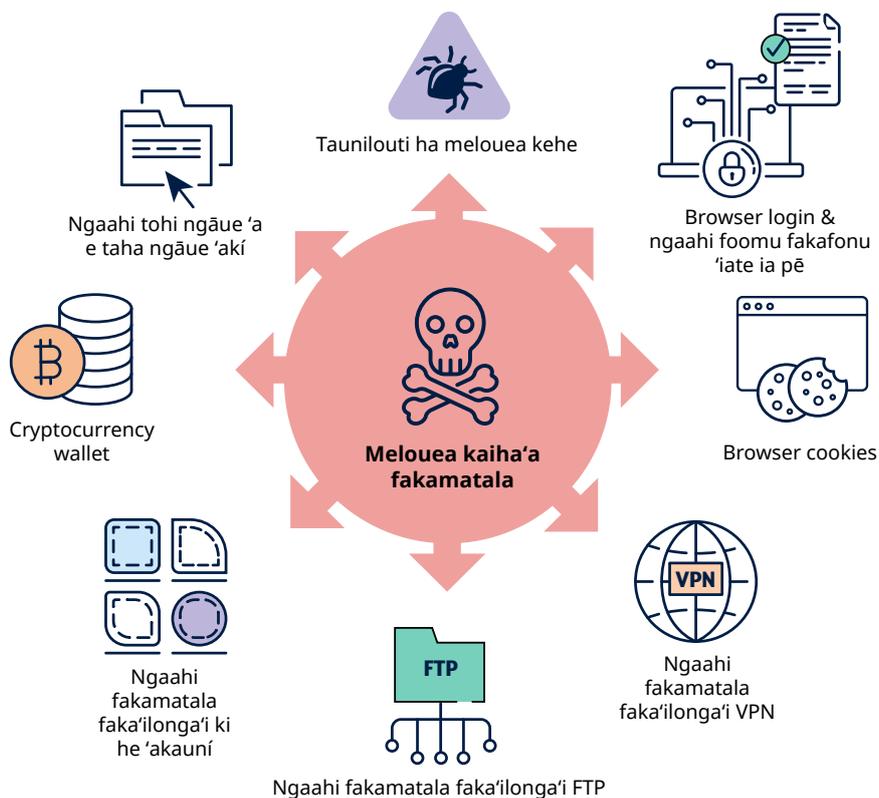
- **botnets:** ngaahi netiueka ‘o e ngaahi sisitemi komipiuta kuo maumau‘i ‘oku pule‘i ‘e he kakai faihia ‘i he ‘initaneti ke fakahoko ‘aki ‘a e ngaahi ngāue taumu‘a kākā, ‘o hangē ko hono tufaki ‘o e ngaahi fekau phishing pe ko e melouea

- **phishing:** ngaahi feinga ke ma'u 'a e fakamatala pelepelengesi 'aki ha kākā, kau ai 'o fou 'i he ngaahi imeilí pe ngaahi fekau fakahangatonu 'i he mītia sōsialé, fōlomú mo e apps fetohi'akí, 'a ia ko ha ngaahi founa tufaki angamaheni kuó nau tuku hifo 'a e fakangatangata ki he hū 'a e kakai faihia 'i he 'initaneti:
- Ko e ngaahi fekau ko 'eni 'oku angamaheni ke kau ai ha fehokotaki'anga 'initaneti kākā, 'o 'ikai fakapipiki ai ha ngaahi faile kākā ki he imeilí 'iate ia pē.
- **ngaahi ola kākā 'o ha fekumi:** 'oku tufaki 'o fou 'i he ngaahi founa search engine optimisation (SEO) 'a ia 'okú ne ofe'i 'a e ngaahi tāketí ki he ngaahi uepisati 'oku ngāue ki he melouea 'o fakapuli ko ha polokalama fakalao pe ha koniteni kehe
- **malvertising:** ko hono ngāue 'aki 'o e kouti fakatu'utāmakí, kuo fakahū ki he ngaahi tu'uaki fakalao 'i he 'initaneti, ke tufaki 'aki 'a e melouea
- **polokalama kuo maumau'i pe hiki tatau ta'efakalao:** ngaahi taunilouti, kau ai 'a e ngaahi keimi vitiō, kuo vahevahe faka'ilekitulōnika 'i he ngaahi vitiō YouTube, fakataha mo e ngaahi fehokotaki'anga 'initaneti kākā 'i he fakamatala 'o e vitiō pe ngaahi komení, pe meí ha ngaahi saiti taunilouti 'oku 'ikai falala'anga
- **ngaahi tu'uaki mītia sōsiale mo e pouisi:** afe'i 'o e ngaahi tāketí ki he ngaahi faile melouea 'oku fakapulí
- **ngaahi 'aputeiti polokalama kākā:** 'oku angamaheni ke fakapuli ko e ngaahi 'aputeiti polokalama 'initaneti

Tu'unga 3: Hāvesi 'o e teitá

Hili pē hono ngāue 'aki 'a e kaiha'a fakamatalá 'i he me'angāue 'a e taha mamahí, 'okú ne kamata tānaki 'a e teita pelepelengesi meí he mīsini kuo maumau'i. Tukukehe hono kaiha'asi 'o e ngaahi fakamatala faka'ilonga'i 'a e taha ngāue 'aki, 'i he ngaahi me'a 'oku hokó ko e ngaahi kaiha'a fakamatalá ko e konga 'o ha botnet, 'e lava 'a e kakai faihia 'i he 'initaneti 'o pule'i meí he mama'ó 'a e me'angāue kuo maumau'i 'aki hono seni 'o e ngaahi configuration commands ke fakamo'ui'aki 'a e ngaahi ivi ngāue makehé pe tufaki ha melouea kehe. 'I he fakalukufuá, 'oku malava 'a e ngaahi kaiha'a fakamatalá 'o kaiha'asi 'a e:

- ngaahi user name mo e lea fakapulipulid, tautefito kia kinautolu 'oku tauhi 'i he multi-factor authentication (MFA) user sessions / tokens 'a e polokalama 'initaneti
- ngaahi cookies fakamo'oni'i
- fakamatala ki he foomu fakafonu 'iate ia pē 'i he polokalama 'initaneti
- ngaahi fakaikiiki 'o e imeilí, konitení mo e ngaahi fetu'utakí
- hisitōlia 'o e sio 'i he 'initaneti
- ngaahi tohi ngāue 'a e taha ngāue 'aki•ngaahi fakaikiiki kulētiti kaatí
- ngaahi loka fepōtalanoa'aki meí he apps fetohi'aki 'i he komipiutá
- fakamatala sisitemi•cryptocurrency wallets
- VPN pe ngaahi fakamatala faka'ilonga'i File Transfer Protocol (FTP).

Fakatātā 1. Ivi ngāue 'o e ngaahi kaiha'a fakamatalá

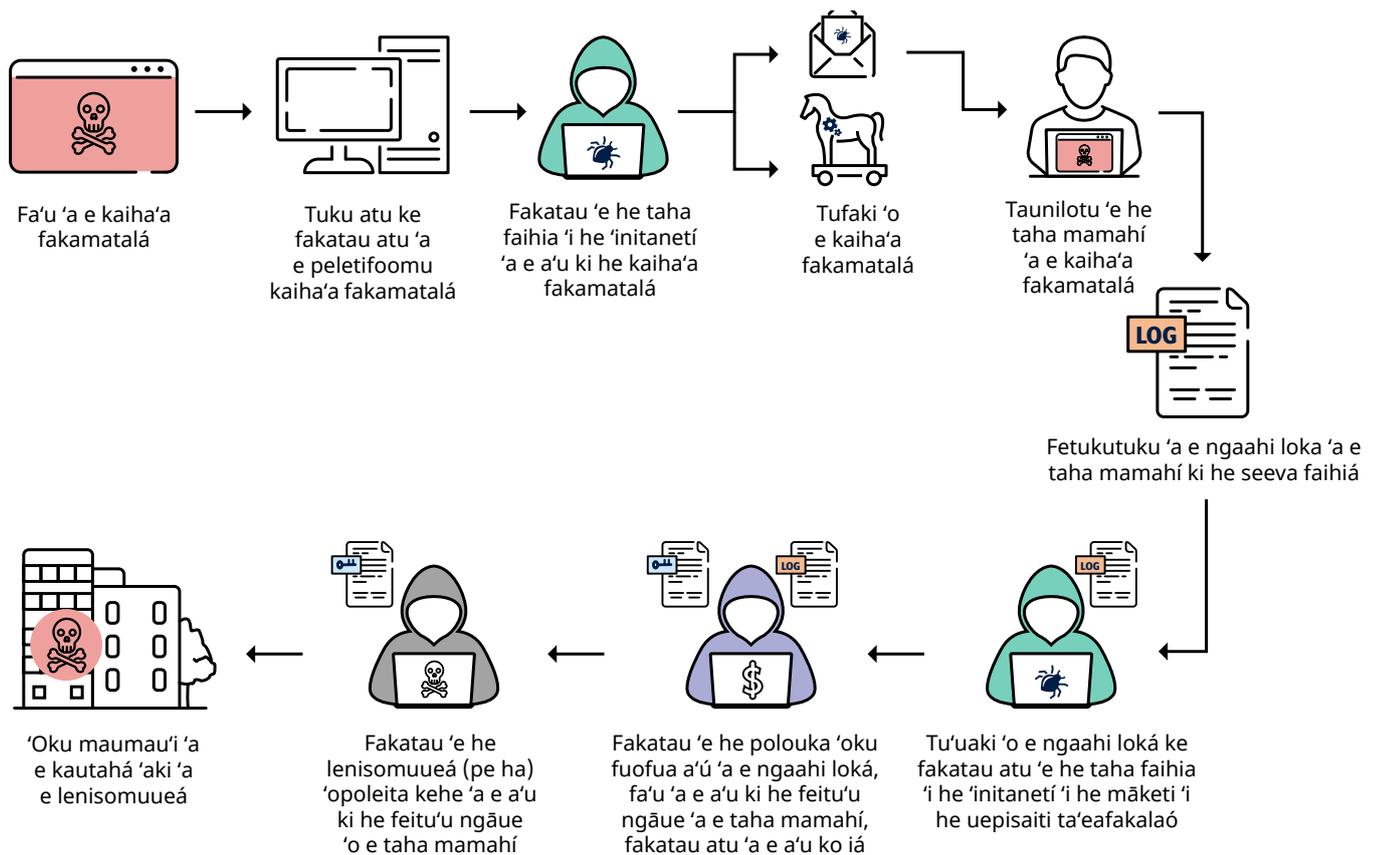
‘Oku tauhi ‘e he web browser authentication cookies ‘e ni’ihi ‘a e hū ‘a ha taha ngāue ‘akí ki ha ‘akauni pe ha sēvesi ‘i ha ngaahi ‘aho lahi ‘i ha taimi, koe‘uhí ke ‘oua ‘e fie ma‘u ‘a e kakai ngāue ‘akí kenau toe fakamo‘oní‘i kinautolu. Kapau ‘e kaiha‘asi, ‘e lava ‘e he authentication cookies ko ‘ení ‘o kalofi lelei ‘a e ngaahi tu‘utu‘uni MFA pea tuku atu ki he kakai faihia ‘i he ‘initaneti ‘a e a‘u ki he ngaahi ‘akauni ‘a e mamahí, ngaahi netiueka kautaha mo e ngaahi sistemi fakakautaha.

‘Oku ‘i ai ‘a e ngaahi māketi fakapatonu ‘i he Telegram pea ‘i he toenga ‘o e uepisaiti ta‘efakalaó ki hono fakatau atu mo e fefakatau‘aki ‘o e ngaahi loká. ‘Oku fakatupu pa‘anga ‘a e kakai faihia ‘i he ‘initaneti ‘i he ngaahi loká ‘i he ngaahi founa kehekehe, ‘o kau ai ‘a e:

- fakatau atu ‘o e ngaahi loká ‘i he ngaahi māketi, kau ai ‘a e kau polouka ‘oku fuofua a‘ú
- ngāue ‘aki fakahangatonu ‘o e taha mamahí, ‘o fou ‘i he kaiha‘asi ‘o e fakamatala faka‘ilongá ke fakafetongi pa‘angá
- pule‘i ‘o e fakamatala ki he fuofua a‘u ki he ngaahi netiueka kautahá ki he ‘ekitiviti lenisomuueá.

Tu‘unga 4: Fakatahataha‘i ‘o e teitá mo e fakatupu pa‘angá

‘Oku fokotu‘utu‘u ‘a e ngaahi kaiha‘a fakamatalá ke ne to‘o ‘ikai fakamafai‘i ‘a e fakamatala ‘o e taha mamahí, ‘a ia ‘oku ‘iloa ko e ‘logs’, ki he ngaahi seeva kākā fekau mo pule‘í. ‘I he fakalukufuá, ‘oku pule‘i ‘e he ngaahi kaiha‘a fakamatalá ‘a e apps fetohí‘aki ‘iloa, hangē ko e Telegram mo e Discord, ke vahevahe faka‘ilekitulōnika ‘a e lisi ‘o e ngaahi loká mo e kakai faihia ‘i he ‘initaneti.

Fakatātā 2. ‘Ekosisitemi kaiha‘a fakamatalá mo e uesia ‘e ala hoko ki ha kautaha

Ngaahi nunu'á

'E lava ke 'i ai ha ngaahi nunu'a mamafa 'o e ngaahi kaiha'a fakamatalá ki he kakaí mo e ngaahi kautahá fakatou'osi. Kapau 'oku tånaki 'e he ngaahi kaiha'a fakamatalá 'a e ngaahi fakamatala faka'ilonga'i 'a e taha ngāue 'akí, 'e ngofua ke ngāue 'aki 'e he kakai faihia 'i he 'initaneti' 'a e ngaahi fakamatala faka'ilonga'i ko 'eni 'a e taha ngāue 'akí ke a'u ai ki he ngaahi netiueka kautahá pe ngaahi sistemi fakakautahá 'aki 'a e ngaahi 'akauni fakalao 'a e taha ngāue 'akí, 'o fa'a toloi ai hono 'ilo'i 'e he kakai 'o'ona 'a e sistemí.

Ki he **ngaahi kautaha** kuo uesia 'e he ngaahi kaiha'a fakamatalá, 'e ala kau ki he ngaahi nunu'á 'a e:

- lenisomuueá
- a'u 'oku 'ikai fakamafai'i ki he teitá
- maumau'i 'o e 'imeili pisinisí
- kaiha'asi 'o e koloa faka'atamaí
- kaiha'asi 'o e fakamatala pelepelengesí.

Ki ha **taha tāutaha** kuo uesia 'e he ngaahi kaiha'a fakamatalá, 'e ala kau ki he ngaahi nunu'á 'a e:

- a'u 'oku 'ikai fakamafai'i ki he 'imeili tāutahaá pe ngaahi 'akau mītia sōsialé pe
- lahi ange 'a e faingamālie ke kaiha'asi 'a e fakamatala faka'ilonga'i
- lahi ange 'a e faingamālie 'o e ngaahi 'ohofi phishing
- mole fakapa'anga pe ko e a'u 'oku 'ikai fakamafai'i ki he ngaahi 'akauni fakapa'angá
- mole 'a e totonu ki he me'a fakafo'ituituí.

Keisi Ako

Ko e keisi ako ko 'ení kuo fakapuliki 'a e hingoa 'i aí ke lava 'o fakamafola ki he kakai. 'Okú ne ngāue 'aki 'a e ngaahi me'a kuo hoko 'o kau ki he malu faka'ilekitulōniká 'a ia kuo uesia ai 'a e ngaahi kautaha 'Aositelēlia 'a ia kuo lipōti ki he ACSC 'a e ASD. Ko e kautaha kuo uesiá 'oku lave ki ai 'i heni 'ko e kautahá'. Ko e ngaahi hingoa 'o e kakai 'i he keisi ako ko 'ení 'oku 'ikai mo'oni pea ko e kuo to'o 'a e ngaahi fakaiiki ke malu'i 'a e fakamatala faka'ilonga'i 'o e kakai mamahí.

Ko e kautahá ko ha pisinisi 'Aositelēlia 'okú ne fakangofua 'a e kau ngāue kenau a'u ki he ngaahi sisitemi kautahá meí he ngaahi me'angāue fakatāutahá. Ko 'Ālisí ko ha taha ngāue 'a e kautahá 'a ia 'oku ngāue meí he mama'ó.

I he taimi 'oku ngāue ai mei 'apí, 'oku a'u 'a 'Ālisi meí he mama'ó ki he netiueka kautaha 'ene kautahá 'o ngāue 'aki 'ene lepitopu tāutahá. Na'e taunilouti 'e 'Ālisi, ki he 'ene **lepitopu tāutahá**, ha tatau 'o e Notepad++ (a ia ko ha fa'ahinga 'o e polokalama hiki fakamatalá) meí ha uepisaiti 'a ia na'á ne pehē 'oku fakalao. Na'e fakapuliki ha **kaiha'a fakamatala ia** ko e 'inisitola ia 'o e polokalama Notepad++.

I he feinga 'a 'Ālisi ke 'inisitola 'a e polokalamá, na'e mo'ui 'a e kaiha'a fakamatalá pea kamata ke ne **hāvesi 'a e ngaahi fakamatala faka'ilonga'i 'a e taha ngāue 'akí** meí he 'ene lepitopú. Na'e kau heni 'ene username mo e lea fakapulipuli ngāue, 'a ia na'á ne seivi 'i he naunau seivi hū 'ene polokalama 'initanetí. Na'e 'ave leva 'e he kaiha'a fakamatalá 'a e ngaahi fakamatala faka'ilonga'i 'a e taha ngāue 'aki ko iá ki ha seeva fekau mo pule'i 'a ia 'oku pule'i 'e ha kulupu kakai faihia 'i he 'initanetí.

Ko e ngaahi loka na'e kaiha'así na'e fakataha'i ia mo e ngaahi loka kehe pea **fakatau leva ki he kakai faihia 'i he 'initanetí** 'o fou 'i he māketi 'i he uepisaiti ta'eafakalaó.

Na'e fakatau 'e ha taha faihia 'i he 'initanetí ko hono hingoa ko Bob 'a e ngaahi fakamatala faka'ilonga'i 'a e taha ngāue 'aki 'a 'Ālisí, 'ilo'i 'o e ngaahi fakamatala faka'ilonga'i 'a e taha ngāue 'akí ki he ngaahi sēvesi 'i he netiueka 'ene kautahá. **Na'e te'eki ai ke fokotu'utu'u 'e he kautaha 'a 'Ālisí 'a e MFA** ki he ngaahi sēvesi ko 'ení, 'a ia 'oku 'uhinga ia 'e lava 'e Bob 'o ngāue 'aki 'a e ngaahi fakamatala faka'ilonga'i 'a e taha ngāue 'akí 'ata'ata pē ke ne **fakamo'oni'i mo a'u lelei** ki he netiueka kautahá.

'Oku a'u a Bob ki he netiueka kautaha 'a e kautaha 'a 'Ālisí 'o 'ikai 'ilo'i 'ongāue 'aki 'a e **ngaahi fakamatala faka'ilonga'i fakalao 'a e taha ngāue 'akí**. Na'e lava 'a Bob 'o 'unu loloto ange 'i he netiueka kautahá, 'ilo'i 'a e teita pelepelengesi 'oku 'o'ona 'e he kautahá pea to'o ia koe'uhi ke lava 'o fakamālohi'i 'a e kautahá.

Hili hono kaiha'asi 'a e teita pelepelengesi, **na'e liliu 'e Bob** 'a e ngaahi teitapeisi mo e ngaahi sisitemi faile **'a e kautahá** ke 'oua 'e toe lava 'a e a'u ki aí.

Ngaah Fakasi'isi'i Uesiá

'E 'ikai ala lava 'e he ngaahi kautahá ke fakamālohia 'a e ngaahi founa pule'i ki he ngaahi me'angāue 'a ia 'oku fakahoko ki he 'enau netiueka kautahá, tautefito 'i he ngaahi me'angāue fakatāutaha 'a ia 'oku ngāue 'aki 'e he kau ngāue 'oku ngāue me' he mama'ó. 'Oku fokotu'u atu 'e he ACSC 'a e ASD ke tāfataha 'a e ngaahi kautahá 'i hono ngāue 'aki 'a e ngaahi founa pule'i ke malu'i 'aki kinautolu me' he fakatu'utāmaki 'o e tāketi 'e he ngaahi kaiha'a fakamatalá 'a e ngaahi fakamatala faka'ilonga'i 'a e taha ngāue 'akí. Ko e ngaahi fakasi'isi'i uesia ko 'ení 'oku kau ki ai 'a e:

Fakahoko 'o e ako ma'á e kau ngāue ke 'ilo lahi ange ki he malu faka'ilekitulōniká

- Faka'ehi'ehi me' he ola lelei ha 'enisinia fakasōsiale mo e ngaahi tuaniouti faile kākāá 'aki hono fakahoko lelei 'o e ako ma'á e kau ngāue.
- Fakatokanga ke 'ilo 'o kau ki he ngaahi kaiha'a fakamatalá, ko 'enau ngaahi founa ngāue mo e ngaahi fakamanamana phishing ki ho'o kautahá.

Malu'i 'a e ngaahi 'akauni kautahá

- [Ngāue 'aki 'a e MFA:](#)
- Ngāue 'aki 'a e MFA 'i he kotoa 'o e ngaahi sēvesi 'i tu'a mo loto, ngaahi sisitemi mo e ngaahi tauhi'anga teita pelepelengesí, tautautefito ki he webmail, ngaahi VPN, mo e ngaahi 'akauni fakangatangata 'a e taha ngāue 'akí 'oku a'u ki he ngaahi sisitemi mahu'ingá. Ko e founa lelei tahá ke ngāue 'aki 'a e phishing-resistant MFA ki he kotoa 'o e ngaahi 'akauni.
- Tamate'i 'a e ngaahi 'akauni 'a e taha ngāue 'akí 'i he taimi 'oku 'ikai ke toe fie ma'u aí.
- [Fakangatangata 'a e ngaahi mafai 'etiminí:](#)
- Fakahoko 'a e pule'i 'o e netiueká mo e ngaahi ngāue fakangatangata kehé 'o ngāue 'aki ha komipiuta pē 'e taha 'oku loka (i.e. ha komipiuta 'etiminí 'oku malu).
- Muimui 'i he founa lelei taha ki he mafai-s'i hifó 'aki hono tu'utu'uni 'a e kau 'etiminí ke ngāue 'aki ha ngaahi 'akauni 'a e taha ngāue 'akí 'oku fakangatangata ki hono pule'i 'o e ngaahi sisitemi mo ha ngaahi 'akauni angamaheni 'a e taha ngāue 'akí ki he ngaahi ngāue 'oku 'ikai ko ha ngāue 'etiminí.
- Ta'ofi 'a e a'u 'a e ngaahi 'akauni fakangatangata 'a e taha ngāue 'akí ('ikai kau ki ai 'a kinautolu kuo fakamafai'i fakamahino ke a'u ki he ngaahi sēvesi 'i he 'initaneti) ki he 'initaneti, 'imeilí mo e ngaahi sēvesi 'i he 'initaneti.
- Fakakaukau'i 'a e ngāue 'aki 'o e just-in-time administration ki he ngaahi sisitemi mo e polokalamá.
- Fakamālohia hono pule'i mo 'aotita 'o e ngaahi 'akauni fakangatangata 'a e taha ngāue 'akí.

- 'Aputeiti ma'upē 'a e ngaahi lea fakapulipuli, tautautefito ki he ngaahi 'akauni external-facing 'oku a'u ki ai me' he mama'ó.
- Fakamālohia 'a e ngaahi lifespan time outs mo e ngaahi tu'utu'uni ngāue sunset 'i he ngaahi session tokens mo e cookies.

Fakamālohia 'a e malava 'o fakahoko ki he ngaahi naunau fakakautahá

- Fakahoko ha sivi 'o e fakatu'utāmaki ki he malava 'o fakahoko ki he naunau fakakautahá mo ngāue 'aki 'a e [ngaahi fakahinohino ki hono fakamālohia 'o e fakahoko ki he kautahá](#).
- Ngāue 'aki 'a e tu'utu'uni ngāue Bring Your Own Me'angāue (BYOD) kapau 'okú ke fakangofua 'a e kau ngāue ke ngāue 'aki 'a e ngaahi me'angāue fakatāutahá ki he ngāue, koe'uhi 'oku malu ange 'a e ngaahi me'angāue 'oku pule'i fakangāue 'i he ngaahi me'angāue fakatāutaha 'oku 'ikai pule'i.

Toe vakai'i pea sivi'i 'a e ngaahi fakatu'utāmaki ki he seini sapalai me' he kau faifakatau 'oku na'u a'u ki ho'o netiueká, kau ki ai 'a e kau faifakatau Software-as-a-Service (Saas) mo e Ni'ihī Fakahoko Ngāue 'oku Pule'i. [Founa ke Pule'i 'Aki Ho'o Malū 'i Hono Fakakau Mai ha Taha Fakahoko Ngāue 'oku Pule'i.](#)

Malu'i ho'o netiueka kautahá

- Tauhi ke 'aputeiti ho'o ngaahi polokalamá mo e operating systems.
- Ngāue 'aki 'a e ngaahi tu'utu'uni ngāue malu'i lōkoló ke fakamālohia 'a e pule'i 'o e polokalamá 'aki ha lisi fakangofua 'oku fefeka.
- Ngāue 'aki 'a e fakakongokonga 'o e netiueká ke fakamavahevahe 'aki 'a e ngaahi konga netiueká 'o makatu'unga 'i he tu'ungá mo e ngāue.
- 'Aotita mo siofi 'a e ngaahi 'ekitiviti 'a e taha ngāue 'akí, tautefito ki he kau ngāue me' he mama'ó.
- 'E lava 'e hono siofi 'o e ngaahi 'akauni fakangatangata 'o tala 'a e a'u 'ikai fakamafai'i ki he teita pelepelengesí pe ko e ngaahi 'ekitiviti fe'ave'aki teita 'oku 'ikai angamaheni, 'o hangē ko e ngaahi teita voliume lalahi kuo 'apulouti ki he netiueka 'i tu'á.
- Ngāue 'aki 'a e ngaahi tu'utu'uni ngāue ki hono ta'ofi 'o e mole 'a e teitá mo e ngaahi naunau ke ta'ofi 'aki hono fe'ave'aki 'ikai fakamafai'i 'o e teitá.

Hoko ko ha ASD Cyber Security Network Partner pea kau ki he sēvesi ASD's Cyber Threat Intelligence Sharing (CTIS)

- Ko e CTIS ko ha peletifoomu vahevahe fa'ahiua 'oku malava ai ke ma'u 'e he pule'angá mo e ngaahi hoangāue fakangāue mo vahevahe atu 'a e fakamatala fekau'aki mo e 'ekitiviti kākā faka'ilekitulōniká.
- 'Oku muimui'i 'e he ACSC 'a e ASD 'a e 'ekitiviti kaiha'a fakamatalá mo vahevahe 'a e ngaahi fakaikiiki 'o e fekau longomo'ui mo e pule'i 'o e me'angāue 'o fou 'i he peletifoomu CTIS.
- Lēsisita ke hoko ko ha hoangāue pea malu'i ho'o kautahá mo e kasitomaá meí he ngaahi fakamanamana 'a e taha faihia 'i he 'initaneti.

Mateuteu ki ha maumau

- Fa'u ha palani ngāue ki ha me'a 'e hoko 'o kau ki he malu faka'ilekitulōniká ke ngāue 'aki 'i he hoko ha maumau 'a e kaiha'a fakamatalá Fakapapau'i 'oku 'ilo 'e he kau ngāue 'a ia ke fakahokó mo e taha kenau fetu'utaki ki ai kapau kuo nau taunilouti ha failē 'oku ngalikehe.

Ngāue 'aki 'a e ASD's ACSC's Essential Eight

- Tānaki atu ki he ngaahi fakasi'isi'i uesia kuo lave ki ai 'i 'olungá, 'oku mātu'aki fokotu'u atu 'e he ACSC 'a e ASD 'a hono ngāue 'aki 'o e toenga 'o e ASD's ACSC's Essential Eight.

Fale'i ho'o kau ngāue 'i he taimi 'okú nau ngāue ai meí he mama'ó

- Malu'i ho'o fakamatala 'i ho'o ngaahi me'angāue fakatāutahá
 - Fa'u 'a e haisini faka'ilekitulōnika 'oku saí pea 'oua 'e lomi 'i he ngaahi fehokotaki'anga 'initaneti ngalikehé pe ngaahi pop-ups, pe ko hono taunilouti 'o e ngaahi failē pe polokalama meí he ngaahi ma'u'anga fakamatala 'oku 'ikai 'ilo'i pe 'ikai falala'angá.

- Ngāue 'aki 'a e ngaahi lea fakapulipuli kehekehe ki he ngaahi 'akauni ngāue mo e tāutahá. Ngāue 'aki 'a e MFA ki he ngaahi 'akauni tāutahá kapau 'oku lava.
- 'Oua 'e tauhi ho'o ngaahi fakamatala faka'ilonga'i 'i he ngāue 'i ha pule tāutaha 'o e lea fakapulipuli tukukehe ka fakangofua mahino ia 'e ho'o pule ngāue. 'Oku kau ki heni 'a e pule lea fakapulipuli 'a ho'o polokalama 'initaneti. **Kapau 'oku tāla'a, kole ke 'oatu 'e ho'o pule ngāue ha pule lea fakapulipuli 'oku tokoni'i 'e he kautahá.**
- 'Oua 'e hū ki ho'o ngaahi 'akauni ngāue meí ha ngaahi komipiuta 'oku ngāue 'aki tokolahi pe fakakolo.
- Tokanga ki he me'a 'a ia 'oku tauhi 'i he naunau fakafonu 'iate ia pē 'o ho'o polokalama 'initaneti. 'Oku tāketi'i 'e he ngaahi kaiha'a fakamatalá 'a e teita 'oku seivi 'e he ngaahi polokalamá ki he ngaahi foomu fakafonu 'iate ia peé. 'I hono fakafonu 'o e ngaahi foomu 'i he 'initaneti, vakai'i 'a hono fakafonu pē 'e koe 'a e teita pelepelengesi, 'o hangē ko e ngaahi fika kulētiti kaati, kae 'oua 'e tauhi ia 'i he naunau fakafonu 'iate ia pē 'o ho'o polokalama 'initaneti.
- Hū ki tu'a meí he kotoa 'o e ngaahi sēvesi 'i he 'initaneti pea tamate'i 'a e ngaahi cookies 'o e polokalama 'initaneti hili hono faka'osi ha taimi sio 'i he 'initaneti koe'uhi ke fakasi'isi'i 'a e fakamatala 'oku 'atā ki he ngaahi kaiha'a fakamatalá.
- Fakapapau'i 'oku fakamo'ui 'a e 'enitivailasi 'i loto 'i ho'o operating system. Kapau 'oku ke ngāue 'aki ha 'enitivailasi fa'ahi hono tolu, fakapapau'i 'oku tauhi ke 'aputeiti pea na'e ma'u meí ha faifakatau falala'anga.

Tokoni

Ko e ngaahi kautaha 'Aositelēlia kuo uesia pe 'oku fie ma'u ha tokoni 'o fekau'aki mo ha maumau 'a e info stealer 'e lava 'o fetu'utaki ki he ACSC 'a e ASD 'o fou 'i he **1300 CYBER1 (1300 292 371)** pe 'aki hono fakahū atu 'o ha lipōti 'i he cyber.gov.au/report.

'Oku fakalotolahi'i 'e he ACSC 'a e ASD 'a e ngaahi kautahá kenau lipōti 'a e ngaahi 'ekitiviti netiueka ngali kehé mo e ngaahi faka'ilonga 'o e maumau'i 'a ia 'oku fekau'aki mo e ngaahi kaiha'a fakamatalá, 'o tatau ai pē kapau 'oku fakangatangata 'a e me'a na'e hokó. 'Okú mau ngāue 'aki 'a e fakamatala 'okú ke 'omaí ke fakalelei'i 'aki 'emau mahino 'o kau ki he ngaahi founa 'a e cyber threat actors', ngaahi founa mo e founa ngāue, 'a ia 'okú ne tokoni'i kimautolu kemau fakatokanga ki he ngaahi kautaha 'Aositelēlia kehe kuo tāketi'i 'i he founa tatau.

Fakamatala Faka'ata'atā

Ko e ngaahi fakamatala 'i he tohi fakahinohino ko 'ení 'oku natula fakalukufua pea 'oku 'ikai totonu ke lau koha fale'i fakalao ia pe fakafalala ki ai ka 'i ai ha fa'ahinga me'a pe ha me'a fakafokifā 'e hoko. 'I ha me'a mahu'inga, 'oku tonu ke ke fekumi ki ha fale'i fakapolofesinale totonu mo tau'ātaina 'o felāve'i mo e ngaahi tu'unga 'oku ke 'i aí.

'E 'ikai ke tali 'e he Kominiuelí ha fatongia pe ha mo'uá koe'uhi ko ha maumau, mole pe fakamole 'e hoko koe'uhi ko ha fakafalala 'i he fakamatala 'oku 'oatu 'i he tohi fakahinohino koeni.

Totonu ki he Hiki Tataú

© Kominiueli 'o 'Aositelēlia 2025

Tukukehe 'a e Silá mo ha feitu'u kehe 'oku tu'u ai, ko e ngaahi fakamatala kotoa 'oku tuku atu 'i he tohi ni 'oku fakamalumu ia 'i he [Creative Commons Attribution 4.0 International licence | creativecommons.org](https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/).

Ke 'oua 'e 'i ai ha veiveiua, ko e 'uhinga eni, 'oku ngāue 'aki pē 'a e laiseni ko 'ení ki he ngaahi me'a 'oku 'oatu 'i he tohi ngāue ko 'ení.

'Oku 'atā 'a e ngaahi fakaikiiki 'o e ngaahi makatu'unga takitaha 'i he uepisaiti 'a e Creative Commons 'o hangē ko e [Tu'utu'uni Fakalao ki he laiseni CC BY 4.0 | creativecommons.org](https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/).

Ngāue 'aki 'o e Silá

'Oku fakaikiiki 'a e ngaahi tu'unga 'a ia 'e lava 'o ngāue 'aki ai 'a e Silá 'i he Potungāue 'a e Palēmiá mo e uepisaiti Kapinetí [Fakamatala mo e Ngaahi Fakahinohino 'a e Sila 'o e Kominiuelí | pmc.gov.au](https://pmc.gov.au/).

Ki ha fakamatala lahi ange, pē ke lipōti ha me'a kau ki he malu faka'ilekitulōniká, fetu'utaki mai kia kimautolu:

cyber.gov.au | 1300 CYBER1 (1300 292 371)

Númeru ne'e disponivel atu uza deit iha Austrália Iaran.

ASD AUSTRALIAN
SIGNALS
DIRECTORATE

ACSC Australian
Cyber Security
Centre